

מפגש מס' 80

דף למנחה

יואל פרקים ב'-ד; עמוס א'-ב'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

יואל ב' - המשך תיאור הארבה ועצרות הצום והתפילה; ישועת ה'.

יואל ג' - התרחשויות קשות בעולם לקראת יום ה'

יואל ד' - משפט הגויים בעמק יהושפט

עמוס א' - פשעי העמים ועונשם - ארם, פלשתים, צור, אדום, עמון.

עמוס ב' - פשעי העמים ועונשם - מואב, יהודה וישראל.

הקדמה

מתי ניבא יואל?

כותרת הספר איננה מלמדת על זמן נבואתו של יואל. רש"י מביא שלוש דעות אפשריות לזמנו של יואל:

רש"י יואל פרק א פסוק א

יואל בן פתואל - בן שמואל הנביא שפיתח לאל בתפילתו, יש אומרים שנבואה זו נאמרה באותן שבע שנים שאמר אלישע (מלכים ב ח) כי קרא ה' לרעב וגו' ובימי יהורם בן אחאב היו ובהלכות גדולו נמצא יואל ונחום וחקוק היו בימי מנשה:

הדעות שמביא רש"י לגבי זמנו של יואל הן: א. בנו של שמואל הנביא ב. בימי אלישע הנביא והמלך יהורם בן אחאב ג. בימי מנשה. דעות נוספות בנוגע לזמן נבואתו של יואל ראה בשיעור **מאת הרב יעקב מדן** (הטוען שיואל היה בימי יהורם בן יהושפט מלך יהודה); **שיעור של ד"ר טובה גנזל** (הטוענת שיואל ניבא בתחילת תקופת שיבת ציון); **מאמר של פרופ' אלי עסיס** (הטוען שיואל ניבא בתקופה שאחרי החורבן); ובפוסט **מאת הרב ד"ר יואל בן נון**; ובשיעור **מאת הרב יוסי אליצור**.

לימוד מעמיק

יום ה' בספר יואל

חלק א - מכת הארבה

ספר יואל פותח בתיאור של מכת ארבה קשה מאד. בפתח דבריו מבהיר יואל שמדובר בתופעה חריגה, עד כדי כך שמספרים עליה מדור לדור: **שָׁמְעוּ זֶאת הַזְּקֵנִים וְהַאֲזִינוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַהִיא זֶאת בְּיָמֵיכֶם וְאִם בְּיָמֵי אֲבוֹתֵיכֶם: עָלֶיהָ לְבַנְיָכֶם סִפְרוּ וּבְנֵיכֶם לְבַנְיָהֶם וּבְנֵיהֶם לְדוֹר אַחֵר: (יואל א', ב-ג).** מכת הארבה הקשה גורמת לחיסול כל התבואה,

ובעקבות זאת יש רעב כבד: יתר הגזם אכל הארבה ויתר הילק ויתר הילק אכל החסיל... כי גזו עלה על ארצי
עצום ואין מספר שניו שני ארזיה ומתלעות לביא לו: שם גפני לשמה ותאנתי לקצפה חשף חשפה והשליך הלבניו שריגיה... הגפן
הובישה והתאנה אמללה רמזן גם תמר ותפוח כל עצי השדה יבשו כי הביש ששון מן בני אדם: ... מה נאנחה בהמה נבכו עדרי
בקר כי אין מרעה להם גם עדרי הצאן נאשמו: (א', ד-יח)

בהמשך, מדמה יואל את הארבה לצבא, ומתאר את הגעת הארבה והשתלטותו על הארץ, עד כדי החשכת האור:
יום חשך ואפלה יום ענן וערפל כשחר פרש על ההרים עם רב ועצום כמהו לא נהיה מן העולם ואחריו לא יוסף עד שני דור ודור:
לפניו אכלה אש ואחריו תלהט להבה כגן עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר שממה וגם פליטה לא היתה לו: כמראה סוסים מראהו
וכפזשים בן ירוצו: ... כגבורים ירצו באנשי מלחמה יעלו חומה... ירצו בפתים יעלו בעד החלונים יבאו כגנב: לפניו רגזה ארץ
רעשו שמים שמים וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם: (ב', ב-י). מכיוון שיואל מתאר את הארבה כצבא, הפושט על הארץ
ומגיע לכל מקום, עולה השאלה האם יואל מתאר מכת ארבה שהתרחשה בימיו, ומדמה את הארבה לצבא, או
שמה להפך - יואל מתאר כיבוש צבאי ומדמה אותו למכת ארבה. רש"י רד"ק, מצודות, א"ע ומלבי"ם פרשו את
הפרקים כתיאור של ארבה ממש. לעומת זאת, אברבנאל מפרש את תיאור הארבה כמשל לארבע מלכויות
הפוגעות בישראל. על פירוש הארבה כמשל לצבא ראה ב**פוסט מאת הרב ד"ר יואל בן נון** ושמע את דברי **הרב**
דוד מנחם.

? הידעת?

צילום: אוהר איילי

צילום: חגי רענן

צילום: משה רענן

יואל טוען שמכת הארבה בימיו הייתה חריגה: כמהו לא נהיה מן העולם ואחריו לא יוסף עד שני דור ודור (ב', ב). בכל זאת, אנו מכירים במהלך ההיסטוריה מכות ארבה שהיו פוקדות איזורים מסויימים ופוגעות בהם קשה, והתיאור של המכות הללו דומה מאד לתיאור של יואל, הן מבחינת התיאור של הגעת הארבה בהמוניו עד כדי החשכת האור, והן מבחינת חיסול כל התבואה עד כדי רעב. כך מתאר יהודה פליקס:

יהודה פליקס, טבע וארץ בתנ"ך (ירושלים תשנ"ב), עמ' 245-250:
עיקר נבואתו של יואל מוקדשת למכת הארבה שבזמנו. זו היתה מן החמורות ביותר באותה תקופה והנביא ראה אותה כשואה במימדים היסטוריים...
יואל מתאר את הפגיעה החמורה של הארבה בכל הגידולים: גפן, תאנה, זית, רימון, תמר, תפוח, חיטה ושעורה. מכת הארבה בימי יואל היתה מלווה בצורת חמורה: "כי יבשו אפיקי מים, ואש אכלה נאות המדבר".
תיאור הארבה בפי יואל הוא ריאליסטי ומדויק ויחד עם זה פיוטי... תיאורים דומים של הארבה מצינו אצל נביאי בית ראשון - נחום וחבקוק, אך אין עוד נביא כיואל שכל נבואתו טבועה בחותם מכת הארבה שתארו בצורה חיה ודרמטית. מעניין הדימוי של הארבה למערך צפוף של סוסי מלחמה (א', כ)...
מכיר יואל את גילגולי הארבה לכל שלביו, ואת סדר התפתחותו הוא מציין במונחים: הארבה, הילק, החסיל והגזם (ב', כה).
להלן נעקוב אחרי שלבי גלגול אלה: הארבה הוא החרק הבוגר, המכניף, שגופו צהוב. לאחר הפריחה מטילה הנקבה צרור ביצים בתוך חור שהיא נוקבת בטנה באדמה. מהן בוקעים זחלים זעירים, כמין נמלים, צבעם שחרחר והם חסרי כנפיים. זה ה'ילק'. שם הקשור כנראה ב'ילוק' - לקק. הילק מלחך את הנבטים והירק העדין. הוא גדל מהר ומכיוון שקרום עורו אינו גדל הוא משיל את עורו בכל שלב של גידולו. לאחר כל השלה, עורו מקבל גוון שונה, בשלב השני הוא מקבל צבע ורוד.
בשלב זה הוא קרוי 'חסיל' כנראה מכיוון שהוא מחסל ומכלה את עשב השדה. בזמן זה הוא גדל מהר מאד ואוכל כמויות עצומות של ירק... החסיל משיל את עורו פעמיים ומגיע לגודל של החרק הבוגר. עתה הוא מצמיח כנפיים קצרות וכינויו כנראה 'גזם', באותה שעה נלחך כבר כל ירק השדה, הגזם נטפל לעצים ובלסתותיו החזקות הוא גוזם את קליפות העצים, כפי שמציין הנביא לגבי התאנה: 'חשפה והשליך הלבניו שריגיה'.
לבסוף, לאחר השלות נוספות של העור, הופך הגזם ל'ארבה' בוגר, צהוב ובעל כנפי תעופה אוכות. בשלב זה אין הוא אוכל כמעט, עיסוקו העיקרי בפרייה ורבייה. מחזור זה של התפתחות הארבה נמשך מן האביב עד חודש יוני, שעה שלהקותיו חוזרות למקום מוצאן בסודן, ולרוב הן מועפות ע"י הרוח לים התיכון או לים המלח...
מכת הארבה, שעה שפקדה את הארץ, השאירה את האדם חסר אונים במלחמה נגדו. אמנם נלחמו בו וניסו להרחיקו על ידי הרעשה בכלים שונים (איוב ל"ט, כ), אך הרבה לא הועילו בכך. מעיקרו של דבר ראו במכה זו עונש מן השמים והתפללו להסרתה...

על הארבה, ראה עוד במאמרו של **ד"ר משה רענן על הארבה** ובקטע מתוך **ספרו ישראל אהרונה** המתאר את מכת הארבה בשנת 1915.

תיאור מכת הארבה הקשה מלווה בתיאור האבל והבכי בעקבות המצב הקשה: אֵלֵי כְּבֹתוּלָה חָגַרְתְּ שֶׁק עַל פְּעַל גְּעוּרֶיךָ; ... חָגְרוּ וְסָפְדוּ הַפְּהַנִּים הִילִילוּ מִשְׂרָתִי מִזִּבְחַת בָּאוּ לִינִי בְּשִׂקִים מִשְׂרָתִי אֱלֹהֵי... (א', ח-יג)

מה המסר של הנביא בשעה קשה זו? הנביא יואל איננו עוסק בתוכחה (ראה במאמר מאת פרופ' אלי עסיס), אולי מפני שהפורענות כבר הגיעה, וכרגע אין טעם להוכיח את העם, אלא צריך לחזקם ולתת להם תקווה. הנביא יואל מבהיר לעם שהפורענות איננה מקרית אלא הגיעה מאת ה', וקורא לעם לזעוק אל ה', ולבקש רחמים. הוא אמנם מזכיר את התשובה (יב-יג), אך עיקר דבריו הוא הזעקה אל ה': קְדָשׁוּ צוּם קְרָאוּ עֲצֵרָה אֲסָפוּ זִקְנִים כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בֵּית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְזָעְקוּ אֶל ה': (א', יד); תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן וְהִרְעִיבוּ בְּהַר קְדְשֵׁי... וגם עֲתָה נֹאֵם ה' שָׁבוּ עֲדֵי כָּל לְבַבְכֶם וּבְצוּם וּבְמִסְפָּד: וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאֵל בְּגָדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי חֲנוּן וְרַחוּם הוּא אֲרֹךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנָחֵם עַל הָרָעָה: ...תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קְדָשׁוּ צוּם קְרָאוּ עֲצֵרָה: אֲסָפוּ עִם קְדָשׁוּ קְהֵל קְבִיצוּ זִקְנִים אֲסָפוּ עוֹלָלִים וְיִנְקִי שָׂדִים יֵצֵא חֲתָן מִחֲדָרוֹ וְכֹלָה מִחֲפָתָהּ: בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזִבְחַת יִבְכוּ הַפְּהַנִּים מִשְׂרָתִי ה' וְיֵאמְרוּ חוֹסֵה ה' עֲמֹךְ וְאֵל תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֲרָפָה לְמִשְׁלַל בְּסִגְוִים לְמָה יֵאמְרוּ בְּעַמִּים אֵימָה אֱלֹהֵיכֶם (ב', ב-ז). הנביא חוזר שלוש פעמים על הקריאה לאסוף את העם ולזעקה אל ה'. על כך ראה בפוסט מאת [ד"ר נח חכם](#).

שאלה למחשבה:

יואל מציע לעם לזעוק ולהתפלל לה', מבלי לשים את האצבע על בעיה ספציפית במעשיהם, או על שינוי שעליהם לעשות. מה המשמעות של תפילה וזעקה? כיצד התפילות מועילות לשנות את דינו של ה'?

כאשר פוקד את האדם או את העם אסון שהוא כביכול "טבעי", וניתן להסביר את התופעה בכלים מדעיים ולדמות אותה לאירועים שכבר קרו במהלך ההיסטוריה, ישנו חשש שאנשים יתיחסו לכך כ"אסון טבע" ולא כצרה המגיעה מאת ה', ולכן לא יזעקו אל ה', ולא יחזרו בתשובה בעקבות המאורע. תפקידו של הנביא בעת כזאת הוא לפקוח את עיני העם ולהבהיר להם שגם "אסונות טבע" אינם מגיעים במקרה אלא ישנה משמעות רוחנית ויד מכוונת לאירועים, לתזמון שלהם ולאופן התרחשותם, וליכולת להתמודד עמם. העם צריך לשים לבו לכך, להסיק את המסקנות הנכונות, ולנצל את ההזדמנות להתקדמות רוחנית.

הדגש בנבואתו של יואל איננו על תשובה מעשית, אלא על תשומת הלב של העם לכך שהצרה היא מאת ה', ועל הצורך לזעוק אל ה' בעת צרה. הזעקה אל ה' מבטאת את התחושה הברורה שהצרה באה מאת ה', וגם הישועה ממנה יכולה להיות רק ממנו. תהליך נפשי זה, של ההכרה ביד ה' במכוונת את האירועים ופניה אליו הוא בעצמו תהליך של תיקון והתקדמות רוחנית. כך גם מדגיש הרמב"ם בדבריו בנושא זה:

רמב"ם הלכות תעניות פרק א

(א) מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר י'): "על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות", כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.

(ב) ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו ה') עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

(ג) אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרת, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו) והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

חלק ב - יום ה'

כפי שראינו, הנביא מכוון את העם להכיר בכך שהאסון הפוקד אותם הוא מאת ה' ולפנות אליו בתפילה. מעבר לכך, הנביא רואה את הארבה כקשור ליום ה', ואולי אף כמבשר על התקרבות יום ה': **אָהָה לַיּוֹם כִּי קְרוֹב יוֹם ה' וְכַשְׁדּוּ מִשְׁדֵּי יָבוֹא: (א', טו); תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן וְהִרְיעוּ בְּהַר קָדְשִׁי יִגְזָזוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי בָא יוֹם ה' כִּי קְרוֹב: (ב', א); וְה' נָתַן קוֹלוֹ לְפָנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מִחֲנֹהוּ כִּי עָצוּם עֲשֵׂה דְבָרוֹ כִּי גָדוֹל יוֹם ה' וְנִרְאָה מְאֹד וּמִי יִכְלֶנּוּ (ב', יא).**

בחלקו השני של ספר יואל, יום ה' הופך להיות נושא מרכזי. בפרק ג' מתאר הנביא שינויים בטבע שיתרחשו בעולם לקראת יום ה': **וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן: הַשָּׁמַשׁ יִהְיֶה לְחֹשֶׁךְ וְהַיָּרֵחַ לְדָם לְפָנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: (ג', ג-ד).** בפשטות, נראה שהפסוקים מדברים על ליקוי מאורות, ושריפות גדולות, סוג של "אסון טבע", כפי שמתאר רד"ק:

רד"ק ליואל ג', ג-ד:

"אש ותמרות עשן" בשמים, והם הברקים השורפים בנפלים והשרפה תעלה עשן...

ופירוש "והירח לדם" הוא קדרות הירח וכשיהיה הקדרות שלם יהיה הירח שחור וכשלא יהיה הקדרות שלם יהיה אדום כדם. זה שאמר והירח לדם.

? הידעת?

ליקוי חמה מתרחש כאשר הירח נמצא בדיוק בין כדור הארץ והשמש: הוא מסתיר את השמש ויוצר את המראה הייחודי של הליקוי שבו השמש "נאכלת" על ידי צל הירח עד שהיא הופכת לעיגול אפל - חור אפל בשמיים מעלינו.

ליקוי ירח מתרחש אך ורק בירח מלא, כאשר השמש, הירח וכדור-הארץ שביניהם מיושרים בטור, שבו כדור הארץ מטיל צל על הירח ומסתיר אותו מעינינו. אם הם רק כמעט מיושרים, יהיה ליקוי חלקי בלבד. מכיוון שהירח נע סביב כדור-הארץ, התהליך אורך מספר שעות, בהן הירח נכנס לתחום הצל, ולבסוף יוצא ממנו. שיא הליקוי מגיע כאשר הירח מכוסה כולו בצלו של כדור-הארץ. אף על פי שהירח נמצא כולו בצל בעת ליקוי, מעט אור שמש בכל זאת חומק דרך שולי כדור הארץ ומגיע אלינו. האור הזה שעובר דרך שכבה עבה של אטמוספירת כדור הארץ, נשבר בה ממש כמו שאור השמש נשבר דרך כל שכבת האטמוספירה במהלך זריחות ושקיעות. הירח נראה אדמדם בעת הליקוי כיוון שהוא מחזיר לעינינו את אור השקיעה והזריחה משני צידי כדור הארץ. התוצאה היא זוהר אדום הקרוי גם "ירח דם". **המראה של ירח מלא זוהר באור אדום ועמום הותיר רושם מפחיד ורב-עצמה על בני-אדם מימי קדם, שראו בירח דם אות מבשר רעות או עדות לזעמם של האלים.**

(מתוך [מאמר על ליקוי חמה](#) ו**מאמר על ליקוי ירח** מתוך אתר סוכנות החלל הישראלית. ראה שם בהרחבה).

בהמשך דבריו, מביא רד"ק את דעת הרמב"ם, הטוען שכוונת הפסוקים איננה לאסונות טבע, אלא משל למלחמה גדולה שתגרום לשפיכות דמים ושריפות רבות, עד כדי החשכת אור היום (בדומה למפרשים אשר פרשו את מכת הארבה כמשל לצבא אויב):

המשך פירוש רד"ק ליואל ג', ג:

והרמב"ם פירש כי זה והדומים לו הוא על דרך משל על הצרות שיבאו על העמים והמופתים שאמר בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן וכן השמש יהפך לחשך והירח לדם כל זה הוא משל אל הצרות והמלחמות כמו שנאמר על הארבה לפניו רגזה ארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם, וכן יאמר על מפלת גוג ומגוג שמש ירח קדרו וכוכבים אספו נגהם...

בין אם מדובר בתיאורים של מלחמה קשה, ובין אם מדובר בתיאורים של אסונות טבע שונים שפוקדים את העולם, ברור שהנביא מוביל את העם להבנה שהאסונות הפוקדים אותו ואת העולם כולו אינם סתמיים, אלא יש יד מכוונת, ועליהם להכיר בכך ולהפנות מבטם כלפי מעלה. לזעוק אל ה' לשוב אליו, ולדרוש את קרבנותו.

יואל מתאר את התהליך הזה כ"יום ה'". מהו יום ה'?

יום ה' בדברי הנביאים הוא זמן בו מופיעה מלכות ה' בעולם בצורה יותר נוכחת וגלויה. ניתן לפרש את דברי הנביאים על יום ה' בשתי אפשרויות: אפשרות אחת - יום ה' יהיה באחרית הימים, בגאולה השלמה. אפשרות אחרת היא שבמהלך ההיסטוריה היו (ויהיו) אירועים חריגים בהם ההתערבות האלוקית נוכחת וגלויה יותר מהרגיל, והם נקראים יום ה' כפי שאומר הרמב"ם: "הנה תדע כי כל יום שתהיה בו ישועה גדולה או מכה גדולה יקרא יום ה' הגדול והנורא". יתכן ששתי האפשרויות נכונות, כך שבמהלך ההיסטוריה ישנם אירועים קטנים של יום ה', ובאחרית הימים יהיה יום ה' הגדול והסופי. [לחצו כאן למעבר לנושא "יום ה'" בפסוקים, במאמרים ובשיעורים.](#)

כפי שראינו בספר ישעיהו, יום ה' הוא עוצמתי מאד. התגלות ה' המופיעה בעולם היא חיובית ומופלאה, אך גם תובענית מאד, וכרוכה בשינוי סדרי טבע, ואף בשריפה הרס וחורבן במקרה שהעולם איננו בדרגה רוחנית ראויה להתגלות הזו. כך מתאר ישעיהו את השפלת גאוות האדם ביום ה': **כִּי יוֹם לַה' עֲבָאוֹת עַל כָּל גְּאֹה וְרָם וְעַל כָּל נִשְׂא וְשָׁפַל... וְיִשַׁח גְּבוּהוֹת הָאָדָם וְשָׁפַל רוּם אַנְשִׁים וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ בְּיוֹם הַהוּא:** (ישעיהו ב', יב-יז); וכך מתאר עמוס את יום ה' כיום חושך: **הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם ה' לְמָה זֶה לְכֶם יוֹם ה' הוּא חֹשֶׁךְ וְלֹא אֹרֶךְ:** (עמוס ה', יח).

גם יואל מתאר את יום ה' כיום קשה, הכרוך בשינויים דרמטיים, אסונות טבע, ומלחמות, אך מצד שני הוא מתאר גם את גדולתו של יום ה': **וְהָיָה אַחֲרַי כֵּן אֲשַׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר וְנִבְאוּ בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם זְקִנְיֶכֶם חִלְמוֹן בְּחֹרֵיכֶם חֲזִינֹת יֵרְאוּ: וְגַם עַל הַעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בְּיָמֵים הַהֵמָּה אֲשַׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי (יואל ג', א-ב).** יואל מתאר שפע מיוחד של רוחניות וקרבת אלקים, שאיננו מצוי באופן רגיל בעולם. זו המהות החיובית של יום ה'.

מרכיב נוסף של יום ה' המופיע בדברי הנביאים הוא המשפט - ה' עושה דין עם כל העמים, כך שכל אחד מקבל את גמולו המגיע לו, ומשלם על מעשיו במהלך ההיסטוריה.

שאלת הצדק בעולם היא שאלה קשה המהדהדת לאורך ההיסטוריה, בעיקר בשעות קשות, הן מבחינה אישית והן מבחינה לאומית. לעתים ישנה תחושה שהרע שולט בעולם, ואין צדק. עדות לכך ניתן למצוא בדברי צפניה: **וְהָיָה בְּעֵת הַהִיא אֲחַפְּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַם בְּנֹרוֹת וּפְקֻדָּתַי עַל הָאֲנָשִׁים הַקְּפָאִים עַל שְׁמֵרֵיהֶם הָאֲמָרִים בְּלִבָּבָם לֹא יֵיטִיב ה' וְלֹא יִרְעֶ: (צפניה א', יב);** כך גם בדבריו של מלאכי: **הוֹגְעֵתֶם ה' בְּדִבְרֵיכֶם... בְּאֲמָרְכֶם כָּל עֲשֵׂה רָע טוֹב בְּעֵינֵי ה' וּבְהֶם הוּא חֹפֵץ אוֹ אֵיָה אֱלֹהֵי הַמְּשַׁפֵּט:** (מלאכי ב', יז) וכפי שטען איוב בעקבות הצרות הקשות שנחתו עליו: **אֲחַת הִיא עַל כֵּן אֲמַרְתִּי תָם וְרָשָׁע הוּא מְכַלָּה: ... אֲרִץ נִתְּנָה בְּיַד רָשָׁע פְּנֵי שִׁפְטֵיהָ יִכְסֶה אִם לֹא אֶפְאֵל מִי הוּא:** (איוב ט', כב-כד).

זוית אישית

חשבו על סיטואציות, אישיות או היסטוריות, בהן חשתם ש"אין צדק בעולם". מה ההשלכות של תחושות/מחשבות כאלה? מהי התשובה שאתם נותנים לעצמכם על מצבים כאלה?

בדורו של יואל כנראה היו כמה אירועים קשים, אותם הוא מתאר בנבואתו: מכת ארבה (המתוארת בפרקים א'-ב), ומכירת בני ירושלים לעבדים ולשפחות: וְאֵל עַמִּי יְדוּ גוֹרֵל וַיְהִינּוּ הַיָּלֵד בַּזֹּנָה וְהַיִּלְדָּה מְכֻרָה בַּיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ: ...אֲשֶׁר פָּסְפִי וְזָהְבִי לְקַחְתֶּם וּמַחְמַדֵּי הַטְּבִיִּים הַבְּאֵתֶם לְהִיכְלִיכֶם: וּבְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשָׁלַם מְכַרְתֶּם לְבָנֵי הַיֹּגְגִים לְמַעַן הִרְחִיקֶם מֵעַל גְּבוּלֶם (יואל ד', ג-ו).

יואל טוען באזני העם שאירועים קשים העוברים על העם דורשים התבוננות. כיוון אחד להתבוננות הוא לפנות אל ה' ולזעוק אליו על הצרות, לחזור בתשובה ולהתקרב אל ה'. (כפי שראינו בהתייחסותו למכת הארבה).

כיוון שני הוא להבין שהצרות והקשיים הם חלק מתהליך, שבסופו תתגלה מלכות ה' בעולם, העוולות יבואו על תיקונן וייעשה צדק: כִּי הִנֵּה בַיָּמִים הָהֵמָּה וּבַעֲתָה הִיא אֲשֶׁר אֲשִׁיב אֶת שְׁבוּת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: וְקִבַּצְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהוֹרְדִיתִם אֶל עֲמֻקּוֹת יְהוֹשֻׁפָט וְנִשְׁפָּטְתִי עִמָּם שָׁם עַל עַמִּי וְנַחֲלֹתֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּזְרוּ בְּגוֹיִם וְאֶת אֲרֻצֵי חִלְקוֹ: (יואל ד', א-ב)

רעיון זה מופיע גם בנבואת עובדיה: כִּי קְרוֹב יוֹם ה' עַל כָּל הַגּוֹיִם כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לְךָ גְּמֹלְךָ יָשׁוּב בְּרֵאשִׁיךָ: כִּי כְּאֲשֶׁר שְׁתִּיתָ עַל הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָּל הַגּוֹיִם תִּמְיֵד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ בְּלוֹא הָיוּ: וּבַהֲרֵר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קָדְשׁ וַיִּרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: (עובדיה א', טו-יז)

תהליך המשפט ועשיית הצדק הוא קשה, ואכן תיאורי יום ה' בנביאים הם קשים וכוללים הרג והרס רב, עד כדי כך שהנביא עמוס טוען שלא כדאי לעם לצפות ליום ה': הֲיוֹ הַמִּתְאֵוִים אֶת יוֹם ה' לְמָה זֶה לְכֶם יוֹם ה' הוּא חֲשֹׁךְ וְלֹא אֹר: כְּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי הָאָרֶץ וּפָגְעוּ הַדָּב וּבָא הַבַּיִת וְסָמְךָ יָדוֹ עַל הַקִּיר וְנִשְׁכָּחוּ הַנְּחֹשׁ: הֲלֹא חֲשֹׁךְ יוֹם ה' וְלֹא אֹר וְאֶפֶל וְלֹא נֶגֶה לוֹ: (עמוס פרק ה, יח-כ).

לפי דברי עמוס, יום ה', בו מתגלה מלכות ה' בעולם עלול להיות קשה אפילו עבור עם ישראל, במקרה שהם חוטאים ואינם ראויים למלכות ה' עליהם. יחד עם זאת, יום ה' גם יעשה צדק ומשפט ויתקן את העוולות בעולם, וחלק מהתיקון יהיה פגיעה באויבי ישראל, והשבת עם ישראל למעמדו ולמקומו בארץ ישראל. עם תקווה זו מסתיימת נבואת יואל:

וְה' מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ וְרָעִשׁוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְה' מִחֶסֶה לְעַמּוֹ וּמֵעֶזְרָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן הַר קָדְשִׁי וְהָיְתָה יְרוּשָׁלַם קְדֹשׁ וְזָרִים לֹא יַעֲבְדוּ בָּהּ עוֹד: וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הַהָרִים עָסִים וְהַגְּבָעוֹת תִּלְכְּנָה חֶלֶב וְכָל אֲפִיקֵי יְהוּדָה יִלְכוּ מַיִם וּמֵעֵזְרָה מִבַּיִת ה' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשְּׁטִיִּים: מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה תִּהְיֶה וְאַדּוּם לְמִדְבַר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מִחֶמֶס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נְקִיָּא בְּאֲרָצָם: וְיְהוּדָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב וִירוּשָׁלַם לְדוֹר וָדוֹר: וְנִקְיִיתִי דָמָם לֹא נִקְיִיתִי וְה' שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: (יואל ד', טז-כא)

על הנקמה בגויים ראה בפוסט מאת [הרב אורי שרקי](#) ובפוסט מאת [גרשון הכהן](#)

סיכום

נבואתו של יואל פותחת בתיאור של מכת ארבה קשה, וממשיכה עם תיאורים של יום ה', אשר במהלכו יהיו אירועים חריגים (ליקוי מאורות, אסונות טבע ומלחמה קשה). המסר של יואל הוא שהעם צריך לשים אל ליבו שהאירועים החריגים הללו אינם מקריים אלא מגיעים מאת ה', ומתוך כך עליהם לזעוק לה'. התהליך של יום ה', בו מתגלה מלכות ה' בעולם הוא קשה וכואב מאחר שהעולם איננו בדרגה רוחנית ראויה להתגלות ה'. אולם תכליתו של התהליך היא הופעת מלכות ה' בעולם בעצמה גדולה: וְהָיָה אַחֲרַי כֵּן אֲשַׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בְּשָׂר.

להרחבה

[מתן על הפרק - יואל פרקים א-ב](#)

[מתן על הפרק - יואל פרקים ג-ד](#)

[פרופ' אלי עסיס - זמנו ומשמעותו של ספר יואל](#)

[הרב יעקב מדן - יום ה' ביואל ובעמוס](#)

[הרב ד"ר יואל בן נון - יום ה' - חורבן או ישועה?](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד את ספר עמוס.